

7. Карчевський М. В. Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки України : [монографія] / М.В. Карчевський. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – 528 с.
8. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-е вид., перероб. та доп. – Харків : Одиссей, 2008. – 1208 с.
9. Навроцький В.О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) / В.О. Навроцький. – К. : Атіка, 2001. – 272 с. – (Львівський нац. ун-т ім. І. Франка).
10. Орлов С.О. Кримінально-правова охорона інформації в комп'ютерних системах та телекомунікаційних мережах : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Сергій Олександрович Орлов. – Харків, 2004. – 213 с.
11. Пашин С.А. Квалифікація преступлений в сфере компьютерной информации : [лекция] / С.А. Пашин. – М. : Щит-М, 1998. – 21 с.
12. Плугатир М.В. Імплементация Україною міжнародно-правових зобов'язань щодо відповідальності за злочини у сфері комп'ютерної інформації : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Максим Віталійович Плугатир. – К., 2010. – 240 с.
13. Розенфельд Н.А. Кримінально-правова характеристика незаконного втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Наталія Андріївна Розенфельд. – К., 2003. – 222 с.

УДК 343.35

ГОЛОВІН Д.В., МАЗАЛОВ А.М.

ВИКОНУВАНІСТЬ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЯК ОДНА З ОСНОВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено проблемам виконання судових рішень в Україні, правовому аналізу злочинного невиконання судового рішення та виявленню зв'язку між ухиленням від виконання судових рішень та рівнем корупції в державі. Проаналізовано основні елементи та визначено природу складу злочину, передбаченого статтею 382 Кримінального кодексу України «Невиконання судового рішення». Зроблено висновок про необхідність віднесення злочинного невиконання судового рішення до переліку корупційних злочинів.

Ключові слова: *судове рішення, виконання судового рішення, ухилення від виконання судового рішення, корупційні злочини, боротьба із корупцією.*

Статья посвящена проблемам исполнения судебных решений в Украине, правовому анализу преступного невыполнения судебного решения и выявлению связи между уклонением от исполнения судебных решений и уровнем коррупции в государстве. Проанализированы основные элементы и определена природа преступления, предусмотренного статьей 382 Уголовного кодекса Украины «Невыполнение судебного решения». Сделан вывод о необходимости отнесения преступного невыполнения судебного решения к перечню коррупционных преступлений.

Ключевые слова: *судебное решение, исполнение судебного решения, уклонение от исполнения судебного решения, коррупционные преступления, борьба с коррупцией.*

© ГОЛОВІН Д.В. – кандидат юридичних наук, начальник юридичного відділу (ТОВ «АВІСТА-КАПІТАЛІ»)

© МАЗАЛОВ А.М. – генеральний директор (ТОВ «ТС ГРУПП ЛТД»)

This article deals with the problems of execution of court decisions in Ukraine, legal analysis of criminal failure to comply with a judgment, revealing the connections between evasion of execution of court decisions and the level of corruption in the state. Main elements of a crime under Article 382 of the Criminal Code of Ukraine "Failure to comply with a judgment" are analyzed and general nature of this crime is determined. It is concluded that there is a necessity for inclusion of criminal failure to comply with a judgment to the list of corruption crimes.

Key words: *judgment, execution of a judgment, failure to comply with a judgment, corruption crimes, fight against corruption.*

Вступ. У будь-якій правовій державі судові рішення та можливість його дійсного виконання мають величезне значення не лише для успішного функціонування судової системи, довіри громадян до правосуддя, забезпечення законності та суворого правопорядку у всіх сферах суспільного життя, а й для результативної боротьби із деструктивними чинниками у системі державного управління. Одним із таких чинників є явище корупції, що останнім часом набуло, на жаль, значного поширення на теренах нашої країни.

Водночас варто констатувати, що розуміння судового рішення як обов'язкового до виконання за будь-яких обставин ще не набуло свого достатнього поширення в українському суспільстві. Навіть навпаки, незважаючи на те, що у частині п'ятій статті 124 Конституції України прямо вказано, що судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України [1], але порівняно із першими роками незалежності України стан фактичної виконуваності судових рішень в Україні помітно знизився, перетворившись наразі у системне явище. При цьому, хоча відусюди лунають заклики про потребу боротьби із корупцією, реформування судової системи тощо, однак не звертається достатньої уваги на ту обставину, що ані утворення дієвої судової системи, ані досягнення позитивних зрушень у процесі протидії корупції є *de facto* неможливим без забезпечення повного та своєчасного виконання судових рішень.

Постановка завдання. Метою статті є правовий аналіз статті 382 Кримінального кодексу України «Невиконання судового рішення», визначення природи цього складу злочину, акцентування уваги на взаємозв'язку між загальним станом виконуваності судових рішень в Україні та ефективністю боротьби із корупцією.

Результати дослідження. За обставин системної невиконуваності судових рішень можна казати про неможливість держави забезпечити одні з найосновніших своїх функцій, а саме забезпечення внутрішнього правопорядку, гарантування права на судовий захист та охорони громадян від неправних посягань з боку будь-кого. До того ж за умов відсутності поваги до судового рішення і втрати розуміння його обов'язковості навіть сама основа національної правової системи – чинна Конституція України – багато у чому стає простою декларацією та втрачає своє основоположне значення як Основного Закону України, а в суспільстві замість суворої законності починає панувати правовий нігілізм та зневіра громадян в основні державні інститути. Це має свій відбиток не лише у правовій сфері, а й в економіці держави, оскільки такі умови створюють сприятливе середовище для зростання питомої ваги тіньової економіки, поширення корупційних схем, розкрадання коштів Державного бюджету України, збільшення випадків ухилення від сплати податків тощо.

Цілком зрозуміло, що виправити такий стан речей потрібно найнагальніше і нарешті перейти від декларативних закликів про боротьбу із корупцією та видимості боротьби із нею до реального забезпечення законності та правопорядку в українському суспільстві. У цьому буде величезна користь як для держави, усього суспільства в цілому, так і окремих громадян, які зможуть відновити свою довіру та повагу до основних державних інститутів. Починати такі зрушення потрібно саме із забезпечення повноцінної виконуваності винесених судових рішень.

Варто відмітити, що вади, які призводять до системної невиконуваності судових рішень, беруть свій початок ще з етапу правового регулювання суспільних відносин. Зокрема, можна казати про таку проблему вітчизняного правосуддя, як зловживання осіб, що беруть участь у судовому процесі, своїми процесуальними правами та затягування судового розгляду справ; також існує поширеність практики формального оскарження рішень після їх розгляду судами першої інстанції, що перешкоджає та гальмує процес набуття рішенням чинності. Однак у набагато більшому розмірі мова має йти про необхідність посилення відповідальності осіб, причетних (своїми діями або бездіяльністю) до перешкоджання виконання судових рішень, які набрали чинності.

Із погляду кримінальної відповідальності невиконання судового рішення є злочином, склад якого міститься у статті 382 Кримінального кодексу України. Чинна редакція цієї статті Кримінального закону встановлює таке. Відповідно до частини першої, умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню, карається штрафом від п'ятисот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням

волі на строк до трьох років [2]. При цьому за частиною другою розглядуваної статті ті самі дії, вчинені службовою особою, караються штрафом від семисот п'ятдесяти до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [2]. У свою чергу, частиною третьою статті 382 Кримінального кодексу України визначено, що дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою, яка займає відповідальне чи особливе відповідальне становище, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, або якщо вони заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років [2].

Порівняно з раніше чинною редакцією цієї статті Кримінального закону склад злочину, що полягає у невиконанні судового рішення, зазнав змін у бік розширення його суб'єктного складу. Так, якщо раніше до нього могли бути притягнуті лише службові особи, то наразі будь-яка особа, винна в умисному невиконанні судового рішення, підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, власне, як це і передбачено за текстом частини першої аналізованої статті Кримінального кодексу. Паралельно була дещо підвищена й міра відповідальності за скоєння цього злочину. Це в певній мірі відображає, що вітчизняний законодавець спробував відреагувати на динаміку збільшення випадків невиконання судових рішень в Україні. Однак відсутність позитивних зрушень у розглядуваній проблемі свідчить про недостатність раніше вжитих законодавцем заходів у цьому напрямі.

Спробуємо дещо детальніше проаналізувати основні положення статті 382 Кримінального кодексу України. Так, за частинами першою, другою та третьою цієї статті предметом злочину є судовий акт органів правосуддя (рішення, вирок, ухвала, постанова), який: а) постановлений судом будь-якої юрисдикції (загальної чи спеціалізованої); б) ухвалений судом будь-якої інстанції (першої, апеляційної чи касаційної); в) постановлений із будь-якої категорії судових справ (цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних, справ конституційного провадження); г) набрав законної сили [3, с. 1068–1069]. Із вказаного важливо підкреслити, що у цій статті органи правосуддя – всі існуючі в Україні суди, які входять до судової системи України: Конституційний Суд України і суди загальної юрисдикції, у тому числі спеціалізовані.

У свою чергу, не підпадають під дію статті 382 Кримінального кодексу України випадки невиконання рішень товариських і третейських судів, Міжнародного комерційного арбітражного суду, Морської арбітражної комісії при Торгово-промисловій палаті України, рішення міжнародних судів, окрім рішення Європейського суду з прав людини (відповідальність за невиконання якого передбачена четвертою частиною розглядуваної статті). У випадку невиконання рішень перелічених судів, зацікавлена особа має право звернутися до органів судової системи України, отримавши державний захист своїх прав та інтересів; лише у випадку невиконання винесених рішень судів загальної або спеціалізованої юрисдикції застосуванню підлягають відповідні положення статті 382 Кримінального кодексу України. Можливо було б зауважити, що подібне викладення цієї статті дещо звужує гарантії виконаності перелічених судових рішень, однак це вимушена міра, бо держава не може бути впевнена у сумлінності, всебічності та законності розгляду справ у судах, які не віднесені до державної судової системи. Тому має бути наявним остаточне рішення саме загального або спеціалізованого суду України, що набуло законної сили, для того щоб бути забезпеченим можливістю застосування заходів державного примусу, у тому числі й настання кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення.

Інша ситуація виникає, коли відбувається невиконання рішення Європейського суду з прав людини. Відповідно до частини четвертої статті 382 Кримінального кодексу України умисне невиконання службовою особою рішення Європейського суду з прав людини карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [2]. Як бачимо, санкція за невиконання рішення Європейського суду з прав людини є аналогічною санкції частини третьої цієї статті. Такі негативні наслідки зумовлені міжнародним характером зобов'язань України забезпечувати виконання рішень Європейського суду з прав людини. Зокрема, мова йде про Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Протоколу № 11 до цієї Конвенції, які були ратифіковані відповідним Законом України від 17 липня 1997 року. У частині першій статті 46 Конвенції прямо зазначено, що Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини в будь-яких справах, у яких вони є сторонами [4].

Варто вказати, що відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України і необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і протоколів до неї, наразі врегульовані Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року № 3477-IV [5]. Окрім іншого, у цьому Законі передба-

чено (стаття 8), що виплата відшкодування за рішенням Європейського суду з прав людини у справах проти України має бути здійснена у тримісячний строк з моменту набуття Рішенням статусу остаточного або у строк, передбачений у Рішенні. Для цього у статті 8 цього Закону зазначений детальний порядок здійснення виплат із Державного бюджету України на користь особи-стягувача за рішенням Європейського суду з прав людини. При цьому зазначається, що у разі порушення державою встановленого строку здійснення виплат на користь особи, на суму відшкодування нараховується пеня [5]. Розмір такої пені зазвичай прямо вказується у самому рішенні Європейського суду з прав людини і передбачається в кореляції до розміру облікової ставки Європейського центрального банку.

Однак доводиться констатувати, що і в цьому разі вказаних гарантій виконання судового рішення буває недостатньо. Справа у тому, що єдиним джерелом виплат відшкодувань за рішеннями Європейського суду з прав людини у справах проти України є Державний бюджет України. Сукупний річний розмір цих виплат сягає доволі помітних величин. Наприклад, у щорічному звіті «Про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2015 році» зазначено, що у 2015 році Європейським судом було розглянуто 83 справи проти України і за результатами цього було зобов'язано Україну сплатити 527 146, 61 євро на користь заявників, а в цілому за 2015 рік на виконання рішень Європейського суду з прав людини з Державного бюджету було сплачено 639 981 892, 09 грн. При цьому це лише дуже незначний обсяг справ, оскільки станом на 31 грудня 2015 року на розгляді в Європейському суді з прав людини перебувало 13 850 справ проти України (що складає 21,4% від загальної кількості справ Європейського суду) [6].

В умовах, коли існує великий дефіцит дохідних джерел Державного бюджету і значний обсяг його покриття передбачається за рахунок державних зовнішніх позик, передусім кредитів МВФ (що надаються під значно більший процент, ніж облікова ставка Європейського центрального банку), з економічної точки зору вигідніше затримати виплату коштів стягувачам, навіть із врахуванням відсотків пені, ніж провести усі потрібні розрахунки за рішеннями Європейського суду з прав людини у загальноприйнятій тримісячній строк. Хоча, варто відмітити, що від затримок у проведенні виплат стягувачам за рішеннями Європейського суду з прав людини страждає міжнародний імідж нашої держави, тому в контексті обраного курсу на європейську інтеграцію України саме цілі останньої (зокрема, отримання безвізового режиму із ЄС) стають найпереконливішим стимулом для виконання рішень Європейського суду з прав людини. Однак потрібно, щоб гарантії виконання судових рішень були не політичними, а правовими. Для цього має бути не лише посилений контроль за виконанням судових рішень із боку правоохоронних органів, а й передбачені додаткові фінансові санкції для держави, що затримує виконання рішення Європейського суду з прав людини.

Повертаючись безпосередньо до аналізу статті 382 Кримінального кодексу України, треба відмітити, що об'єктивна сторона цього злочину може полягати як у пасивній (бездіяльності), так і активній поведінці суб'єкта, що не бажає виконувати судові рішення. Так, невиконання судового акта – це бездіяльність, що полягає у незастосуванні передбачених законом і судовим актом заходів, потрібних для його виконання, за умови, якщо суб'єкт зобов'язаний і має реальну можливість виконати судовий акт. Форми і способи невиконання судового акта можуть бути різними: пряма і відкрита відмова від його виконання, тобто висловлене в усній чи письмовій формі (наказ, розпорядження, повідомлення) небажання його виконати. Невиконання може мати і характер ухилення, коли особа відкрито не відмовляється від виконання судового акта, але вживає певних зусиль, які фактично роблять неможливим його виконання (умисно не розпечатує пошту, не приймає державного виконавця, направляє документ не за адресою тощо). У свою чергу перешкоджання виконанню судового акта – це активні дії, які є протидією реалізації вимог, що містяться в цьому акті, вчинюваною з метою недопущення його виконання (заборона підлеглим виконувати судовий акт, підкуп або обман державного виконавця, погрози або насильство щодо нього тощо) [3, с. 1069].

Важливо, що невиконання судового рішення є триваючим злочином, а розмір реальної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам у разі вчинення цього злочину стає залежним від часу, протягом якого особа умисно не виконує судовий акт органів правосуддя. У цьому контексті треба підкреслити, що чим більше охоронювані законом відносини внаслідок умисного невиконання судового рішення не можуть повернутися до правового руслу, тим більш негативні можуть бути спричинені цим наслідки. Останні, якщо відбулося заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, приводить до кваліфікації злочинного ухилення від виконання судового рішення за частиною третьою статті 382 Кримінального кодексу України, а сам склад злочину буде вже не з формальним, а з матеріальним складом. Це відбулося в санкції, яка характеризує цей злочин як тяжкий.

Особливу увагу треба приділити тому, що у випадку вчинення цього злочину спеціальним суб'єктом, тобто службовими особами, він *de facto* може набувати усіх ознак корупційного злочину. Звідси протидія корупції має передбачати у тому числі й зменшення випадків невиконання судових рішень в нашій державі й притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за статтею 382 Кримінального кодексу України. Зрозуміло, що без належного виконання судових рішень навіть самі

випадки притягнення осіб за інші корупційні злочини до відповідальності будуть залишатися формальністю, а не реальною боротьбою із корупцією.

Однак навіть на рівні Кримінального кодексу України виникають перепони для успішної протидії корупції. Окрім необхідності підвищення відповідальності за умисне невиконання судового рішення, позначене стосується того, що у примітці до статті 45 Кримінального кодексу України вказано вичерпний перелік корупційних злочинів. Так, у примітці йдеться про те, що корупційними злочинами відповідно до цього Кодексу вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 цього Кодексу [2]. Тож у буквальному тлумаченні цього положення виходить, що *de jure* умисне невиконання судового рішення не може бути корупційним злочином.

Водночас треба враховувати, що Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII у статті 1 встановлює, що «корупція – використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб, або відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [7]. У свою чергу професор В.І. Тютюгін у своєму коментарі до статті 382 Кримінального кодексу України зазначає, що невиконання службовими особами судових актів органів правосуддя за своєю природою є спеціальним видом службового зловживання (ст. 364 КК), що карається за статтею 382 Кримінального кодексу України [3, с. 1068]. Виходячи із законів формальної логіки ми отримуємо, що злочини, передбачені статтями 364 і 382 Кримінального кодексу України, співвідносяться між собою як рід та його вид або як ціле та частина. Якщо рід службових злочинів вважається корупційним (відповідно до примітки до статті 45 КК), то й окремий вид цих злочинів, а саме умисне невиконання судового рішення (ст. 382 КК) має належати до корупційних злочинів.

Конкретним прикладом поєднання ознак корупційних діянь та невиконання судового рішення, що спричиняють істотні наслідки, може слугувати ситуація, що склалася навколо НАК «Нафтогаз України» та ПАТ «Укрнафта». Так, за інформацією, яка відома із відкритих джерел, зокрема за повідомленнями у засобах масової інформації [8; 9], ПАТ «Укрнафта» (надалі – Товариство), яке до недавнього часу було прибутковим та бюджетоутворюючим підприємством, вчасно виконувало свої податкові зобов'язання в повному обсязі перед державним бюджетом та сплачувало передбачені законом дивіденди, і в якому працевлаштовано більше двадцяти тисяч працівників, зараз опинилось на межі банкрутства. Як вбачається із зазначених джерел у прямому зв'язку із такими вкрай негативними наслідками є факт невиконання НАК «Нафтогаз України» судового рішення про зобов'язання не чинити перешкоди у розпорядженні природного газу, що є власністю Товариства та тимчасово зберігається у газосховищах НАК «Нафтогаз України».

Потрібно підкреслити, що загальний обсяг зазначеного природного газу перевищує 2 млрд м³, що можна порівняти із річним обсягом видобутку газу Товариством, а кошти, що мали б бути отримані від реалізації зазначених обсягів газу спроможні забезпечити стабільну безперебійну господарську діяльність підприємства – мова йде про суму, щонайменше у 7,423 млн грн за цінами природного газу для підприємств станом на 1 травня 2016 року. При цьому факти наявності газу Товариства в обсязі 2,062 млрд м³ у підземних газосховищах ПАТ «Укртрансгаз», що підпорядковане НАК «Нафтогаз України», підтверджено низкою офіційних документів, зокрема: 1) постановою Київського апеляційного господарського суду від 10.12.2009 р. у справі № 6/489 за позовом відкритого акціонерного товариства «Укрнафта» до дочірньої компанії «Укртрансгаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» про зобов'язання укласти договір зберігання природного газу в редакції позивача [10]; 2) рішенням Господарського суду міста Києва від 20.01.2011 р. у справі № 6/521 за позовом Публічного акціонерного товариства «Укрнафта» до Дочірньої компанії «Укртрансгаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» (Публічне акціонерне товариство «Укртрансгаз» – правонаступник) та Публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» про зобов'язання не чинити перешкоди у розпорядженні майном [11]; 3) постановою Вищого господарського суду України від 19.05.2014 р. у справі № 6/521 [12]. Однак за повідомленнями як посадовців НАК «Нафтогаз України», так і ПАТ «Укртрансгаз» вказаний обсяг газу з невідомих причин нібито відсутній у підземних сховищах, що не дає змогу поставити цей газ Товариству і, у свою чергу, погасити останньому свої заборгованості перед бюджетом та кредиторами.

Отже наявний факт триваючого невиконання вказаного судового рішення Господарського суду міста Києва від 20.01.2011 р. у справі № 6/521, за яким дочірню компанію «Укртрансгаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» та публічне акціонерне товариство «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» зобов'язано не чинити перешкод відкритому акціонерно-

му товариству «Укрнафта» у здійсненні його права власності на природний газ загальним обсягом 2061805,134 тис. м³, у тому числі в його відборі з підземних сховищ газу та його реалізації промисловим споживачам – виробникам азотних мінеральних добрив, який зберігається в підземних сховищах газу дочірньої компанії «Укртрансгаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України». Одночасно із цим виникає реальна загроза настання істотної шкоди охоронюваним правам та інтересам – невиконання ПАТ «Укрнафта» своїх зобов'язань перед бюджетами, звільнення близько 20 тисяч його працівників і врешті-решт банкрутства Товариства.

При цьому треба враховувати, що: по-перше, як вже підкреслювалось, згідно з частиною п'ятою статті 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України [1]; по-друге, відповідно до частини першої статті 4–5 Господарського процесуального кодексу України господарські суди здійснюють правосуддя шляхом прийняття обов'язкових до виконання на усій території України рішень, ухвал, постанов [13]; по-третє, частиною третьою статті 105 Господарського процесуального кодексу України встановлено, що постанова набирає законної сили з дня її прийняття [13]. Тож, якщо будуть встановлені дійсні обставини умисного невиконання судового рішення з боку НАК «Нафтогаз України», то такі дії підпадають під частину 3 статті 382 Кримінального кодексу України. Крім цього, варто брати до уваги, що такі обставини невиконання рішення суду та створення загрози банкрутства ПАТ «Укрнафта» мають бути також перевірені компетентними правоохоронними органами й на наявність ознак складу злочину, передбаченого частиною 2 статті 364 Кримінального кодексу України. За нею зловживання повноваженнями, тобто умисне, з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб використанням службовою особою такої юридичної особи своїх повноважень, якщо це завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам або інтересам окремих громадян, або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, та спричинило тяжкі наслідки, карається штрафом від чотирьохсот до дев'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років [2].

Взаємозв'язок цих двох складів злочинів не є випадковим та пояснюється тим, що склад злочину, передбачений статтею 364 Кримінального кодексу України, тобто службове зловживання, є родовим відносно складу злочину, закріпленого у статті 382 Кримінального кодексу України – невиконання судового рішення [3, с. 1068]. Об'єктивна сторона службового зловживання полягає у дії чи бездіяльності, що: 1) вчинюється з використанням влади або службового становища; 2) здійснюється у межах наданих особі службових повноважень; 3) суперечить інтересам служби; 4) заподіє істотну шкоду чи тяжкі наслідки; 5) є у причинному зв'язку із зазначеними наслідками [3, с. 1022]. Де факто кожному із цих ознак можна знайти в умисному невиконанні судового рішення у наведеному вище прикладі із справою НАК «Нафтогаз України» та ПАТ «Укртрансгаз». Вказане зайвий раз доводить необхідність законодавчого закріплення злочину, визначеного статтею 382 Кримінального кодексу України, серед переліку корупційних злочинів.

Висновки. Таким чином, принаймні до вказаної примітки статті 45 Кримінального кодексу України треба внести зміни, включивши до переліку корупційних злочинів й злочин, передбачений статтею 382 Кримінального кодексу України. Одночасно бажано підвищити міру відповідальності за скоєння останнього. Практичне значення вказаного складно переоцінити, воно дасть змогу ефективніше протидіяти корупції в нашій державі, покращить стан виконання судових рішень в цілому.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III (зі змінами й доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
3. Баулін Ю.В. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., допов. – Х. : Одиссей, 2008. – 1208 с.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. // Офіційний вісник України. – 1998 р. – № 13. – С. 270.
5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.
6. Про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини у 2015 році : щорічний звіт від 29 січня 2016 р. № 1512/12.0.1/9-16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : old.minjust.gov.ua/file/51250.
7. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

8. «Укрнафта» хоче віддати податковий борг газом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.epravda.com.ua/news/2016/03/25/586805.

9. Співробітники «Укрнафти» просять Порошенка покарати відповідальних за збитковість підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.epravda.com.ua/news/2016/02/29/583478.

10. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 10 грудня 2009 р. по справі № 6/489 за позовом відкритого акціонерного товариства «Укрнафта» до Дочірньої компанії «Укртрансгаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» про зобов'язання укласти договір зберігання природного газу в редакції позивача [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/Review/7528376.

11. Рішення Господарського суду міста Києва від 20 січня 2011 р. по справі № 6/521 за позовом Публічного акціонерного товариства «Укрнафта» до Дочірньої компанії «Укртрансгаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» (Публічне акціонерне товариство «Укртрансгаз» – правонаступник) та Публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» про зобов'язання не чинити перешкоди у розпорядженні майном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/Review/13547309.

12. Постанова Вищого господарського суду України від 19 травня 2014 р. за результатами розгляду касаційної скарги Публічного акціонерного товариства «Укрнафта» на постанову Київського апеляційного господарського суду від 14 квітня 2011 у справі № 6/521 господарського суду міста Києва за позовом Публічного акціонерного товариства «Укрнафта» до Дочірньої компанії «Укртрансгаз» Національної акціонерної компанії «Нафтогаз України» та Публічного акціонерного товариства «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» про зобов'язання не чинити перешкоди у розпорядженні майном [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/Review/38820055.

13. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ (зі змінами й доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

УДК 343.81

КОЛОМІЄЦЬ Н.В.

ЗАМІНА НЕВІДБУТОЇ ЧАСТИНИ ПОКАРАННЯ БІЛЬШ М'ЯКИМ ТА УМОВНО-ДОСТРОКОВЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ: ЗАХОДИ ЗАОХОЧЕННЯ ЧИ НІ?

Статтю присвячено визначенню місця заміни невідбутої частини покарання більш м'яким та умовно-дострокового звільнення у структурі заходів заохочення. Проаналізовано та визначено основні погляди вчених на поставлену проблему. Проаналізовано останні законодавчі ініціативи у сфері застосування заходів заохочення та стягнення до засуджених. Зроблено висновок, що заміна невідбутої частини покарання та умовно-дострокове звільнення від відбування покарання безпосередньо належать до заходів заохочення, а їх виключення зі ст. 130 КВК України є необґрунтованим та не відповідає як теорії кримінально-виконавчого права, так і європейській практиці.

Ключові слова: умовно-дострокове звільнення, заміна невідбутої частини покарання більш м'яким, заохочення, засуджений.

Статья посвящена определению места замены неотбытой части наказания более мягким и условно-досрочного освобождения в структуре мер поощрения. Проанализированы и определены основные взгляды ученых на поставленную проблему. Проанализированы последние законодательные инициативы в сфере применения мер поощрения и взыскания к осужденным. Сделан вывод, что замена неотбытой части наказания и условно-досрочное освобождение от отбывания наказания непосредственно относятся к мерам поощрения, а их исключение из ст. 130 УИК Украины является необоснованным и не соответствует как теории уголовно-исполнительного права, так и европейской практике.

Ключевые слова: условно-досрочное освобождение, замена неотбытой части наказания более мягким, поощрения, осужденный.

© КОЛОМІЄЦЬ Н.В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та правосуддя (Чернігівський національний технологічний університет)